

Urzeczywistnianie praw człowieka w XXI wieku. Prawo i etyka, red. P. Morciniec, S.L. Stadniczeńko, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004, ss. 356.

Prymat osoby ludzkiej implikuje szczególne uprawnienia przysługujące każdej osobie, zwane prawami człowieka. Ich istnienie ustala sam fakt przynależności do rodziny ludzkiej, a przez to posiadania wyjątkowej godności ponadziemskiego powołania człowieka. Określają one konieczne warunki rozwoju osobowego człowieka oraz wykonania przezeń najwyższych zadań życiowych. Jako wyraz szczególnej godności i wartości człowieka oraz jego transcendentnego przeznaczenia, prawa osoby są nienaruszalne. Nikt, nawet najwyższa władza na ziemi, nie może ich kwestionować i nie jest w mocy się ich pozbyć sam ich podmiot, osoba ludzka.

Od wieków deklarowano już pewne prawa polityczne. Taki właśnie charakter miały wymuszone na monarchach angielskich dokumenty: *Magna Charta Libertatum* (1215) czy *Petition of Right* (1627), jak również ograniczające władzę królów polskich deklaracje miały *Neminem captivabimus* (1425) oraz Artykuły henrycjańskie (1573). Pełniejsze i ponadczasowe proklamacje uprawnień człowieka ujrzały światło dzienne w XVIII w. Do najważniejszych w tym okresie zalicza się amerykańską Deklarację praw człowieka (1774) oraz proklamowaną przez rewolucję francuską Deklarację praw człowieka i obywatela (1789). W XIX w. wiele konstytucji państw europejskich deklarowało już podstawowe prawa osoby ludzkiej. W ostatnich czasach ujrzała światło dzienne „Powszechna Deklaracja Praw Człowieka” przyjęta przez ONZ w 1948 r. Paryżu. Również i Kościół deklarował niejednokrotnie prawa osoby ludzkiej.

Mimo tych wielu deklaracji nadal trzeba dziś mówić o potrzebie respektowania podstawowych praw człowieka. Właśnie tej tematyce poświęcona jest praca pod red. P. Morcińca i S.L. Stadniczeńki, pt. *Urzeczywistnianie praw człowieka w XXI wieku. Prawo i etyka*.

Prezentowana książka składa się z dwóch części. Część pierwsza pt. *Prawne aspekty urzeczywistniania praw człowieka*, podejmuje m. in. temat godności osoby ludzkiej jako fundamentu powinności jej praw (M. Piechowiak), relacji prawa i moralności w społeczeństwie otwartym (A. Kość) oraz praw człowieka w doktrynie społecznej Kościoła katolickiego (A. Leśniak). Drugą część noszącą tytuł: *Etyczne aspekty urzeczywistniania praw człowieka*, rozpoczyna artykuł H. Jurosa dotyczący praw człowieka oraz uniwersalności i partykularności kultury europejskiej. Według Autora kultura europejska jest w stanie nie tylko zjednoczyć Europę i nadać jej własną tożsamość na gruncie uniwersalnych wartości, ale potrafi także pogodzić uniwersalność praw człowieka z partykularnością praw obywatelskich w globalizującym się świecie. Partykularność i uniwersalność są dwoma komplementarnymi aspektami kultury, których nie należy wygrywać przeciwko sobie. Komplementarne funkcjonowanie tych kategorii zakłada materialne istnienie i działanie demokratycznego państwa prawa. Gdyby nie było tej podstawy, sama idea czy to uniwersalizmu, czy partykularyzmu byłaby zawieszona w próżni.

Z kolei B. Chyrowicz w artykule *Prawa człowieka wyzwaniem etycznym XXI w.* ukazuje, że podkreślane dzisiaj znaczenie praw człowieka nie idzie w parze z ich przestrzeganiem. Dzieje się tak mimo ogłoszenia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Niekwe-

stionowane osiągnięcia ludzkości w budowaniu bardziej ludzkiego świata w niczym nie osłabiają oskarżenia, jakie rozpoznanie i uznanie praw człowieka stanowi dla współczesnego pokolenia. Metody łamania praw człowieka są dzisiaj znacznie bardziej wyrafinowane. Może dlatego właśnie nie dostrzega się, jak dalece głoszona znajomość praw człowieka pozostaje często jedynie deklarowana. Wyrażone niepokoje Autorka rozwija w trzech punktach: moralny postęp ludzkości, moralna wrażliwość i odpowiedzialność adekwatna do rozeznania wartości. Analizuje je w perspektywie fundamentalnego prawa człowieka, jakim jest prawo do życia.

Zagadnieniem prawa do życia w pokoju zajmuje się J. Nagórny. Jego zdaniem człowiek od zawsze nosił w sobie tęsknotę za pokojem. Rozdarte przez grzech serce ludzkie rodziło podziały między ludźmi, takie jak napaści, agresje i wojny. Doświadczenie udręki wojny przywraca wciąż pragnienie pokoju. Jednakże samo pragnienie pokoju nie wystarcza. Trzeba podjąć solidarną troskę o pokój oraz wskazywać na jego warunki, by pokój był możliwy. Słusznie Autor podkreśla, że ilekroć podejmuje się refleksję nad prawami człowieka, istnieje niebezpieczeństwo, że niektórzy ludzie ulegną pokusie interpretacji tych praw jako uprawnień dla siebie, a nie jako wezwanie do poszanowania praw innych. Tak może być również z prawem do pokoju.

P. Morciniec natomiast interesuje się prawem do informacji w medycynie. To niekwestionowane prawo człowieka do znajomości stanu własnego zdrowia jest przedmiotem refleksji Autora w kontekście rozwoju genetycznych testów prognozujących. Punktem wyjścia rozważań jest ukazanie fenomenu diagnostyki prognozującej oraz podstawowych wymagań etycznych i unormowań prawnych dotyczących wiedzy uzyskiwanej przez tę dyscyplinę medyczną. Zauważa on, że z politycznych gremiów decyzyjnych dochodzą pewne sygnały, które skłaniają do zastanowienia się nad możliwością wyjawienia posiadanych informacji o kodzie genetycznym pacjenta. Słusznie twierdzi on, że jest to jeden z ważnych problemów, związanych z prawem dostępu do informacji na temat wyników badań medycznych. Specyfika tego zagadnienia wynika z potencjalnych zainteresowań firm zatrudniających pracowników i zakładów ubezpieczeń społecznych.

Następnie H. Skorowski ukazuje problem prawa człowieka do godziwego zamieszkania w kontekście przemian dokonujących się w Polsce na płaszczyźnie politycznej, społecznej, gospodarczej i kulturowej. Według Autora polskie przemiany niosą ze sobą wiele pozytywnych zjawisk. Ale niestety sprawiają one także istotne zagrożenia. Jednym z nich jest zagrożenie prawa do mieszkania. Prawo to jest jednym z elementów warunkujących życie ludzkie. Prawo do mieszkania, jak każde inne prawo, wymaga jego ochrony i zabezpieczenia. Podmiotem obowiązków w tej materii jest państwo. Jego ochrona wymaga zarówno ochrony prawnej, jak i pozaprawnej.

Z kolei P. Bortkiewicz przedstawia jedno z najważniejszych praw osoby ludzkiej jakim jest jej prawo do pracy. Jego zdaniem, szczególnie dziś, należy zwrócić na nie uwagę z racji wezwań rysujących się u progu XXI wieku. Autor zastanawia się, jakie są obecnie wyzwania w zakresie realizacji prawa człowieka do pracy? Diagnoza tych wyzwań wskazuje prognostycznie na pewne sugestie i skłania do uwrażliwienia na istniejące potrzeby.

W kolejnym artykule (*Jak dziś samorząd i parafia mogą pomóc ludziom bezrobotnym?*) J. Koral podkreśla, że zjawisko bezrobocia należy do najbardziej palących problemów społecznych obecnych czasów w Polsce. Jest ono przyczyną stale pogłębiającego się ubó-

stwa. Autor słusznie wychodzi z założenia, że właśnie samorząd i parafia mogą odegrać ogromną rolę w rozwiązywaniu kwestii społecznej, jakim jest zjawisko bezrobocia. Realizowana przez nie pomoc to działania doraźne i sytuacyjne wobec form stałych i zinstytucjonalizowanych. Występują w niej czasami braki organizacyjne i kadrowe, które są spowodowane tym, iż większość świadczących pomoc stanowią wolontariusze, bez odpowiedniego profesjonalnego przygotowania. Mimo tych mankamentów działalność socjalna wspólnoty samorządowej i parafialnej może przynieść potrzebującym ogromną pomoc.

W dziele poświęconym urzeczywistnieniu się praw człowieka nie mogło zabraknąć tematyki dotyczącej praw rodziny. Poświęca mu swą uwagę M. Machinek. Dostrzega on, że troska o rodziny należy do ulubionych deklaracji polityków. Abstrahując od kwestii braku realizacji obietnic wyborczych, deklaracje takie stały się wieloznaczne wobec faktu, iż istotny spór dotyczy nie tyle kwestii pomocy rodzinie, ile kwestii jej definicji. Pojęcie rodziny ulega bowiem transformacji, a przynajmniej bywa kontrowersyjnie dyskutowane. Motorem przemian w strukturze rodziny były wielkie przełomy w sferze gospodarczej i społecznej. Kruchość rodziny, objawiająca się np. w gwałtownym wzroście rozwodów, powoduje powstanie nowych konstelacji rodzinnych, jak rodziny niepełne, rodziny wtórne bądź zrekonstruowane po rozwodzie, w których dzieci mają nie tylko nowego rodzica, ale także przybrane rodzeństwo, czy też rodziny oparte na wolnym związku rodziców. Podejmowane próby, by jako rodzinę traktować także pary homoseksualne, każą zastanowić się nad definicją rodziny. Trafnie Machinek podkreśla, iż państwo winno zagwarantować rodzinie niezbędne do spełnienia jej funkcji prawa. Rodzina jest także, podkreśla Autor, jednym z priorytetów jego duszpasterskiej działalności.

Następny artykuł autorstwa K. Glombika poświęcony jest kwestii uprawnień par homoseksualnych. Autor zagadnienie legalizacji związków osób homoseksualnych ukazuje w kontekście powstałych komentarzy w prasie niemieckiej na wydany przez Kongregację Nauki Wiary w 2003 r. dokument pt. *Uwagi dotyczące projektów legalizacji prawnej związków między osobami homoseksualnymi*. Tekst ten wywołał w Niemczech falę krytyki oraz sprowokował dyskusje na temat prawnej legalizacji związków pomiędzy osobami tej samej płci. Autor uwzględnił najbardziej interesujące komentarze na ten temat w dziennikach ogólnokrajowych.

Studium wieńczy artykuł P. Pierończyka pt. *Prawo dziecka do posiadania rodziców*. Autor podkreśla, że nowo narodzony człowiek, całkowicie zależny od swoich rodziców, oddaje siebie rodzicom przez sam fakt swojego zaistnienia. Prawo dziecka do tego, by mieć ojca i matkę, stanowi szczególny aspekt tej rzeczywistości, za którą jest odpowiedzialna wspólnota rodzinna. Prawo to wyłania się z samej natury rodziny i osobowej podmiotowości dziecka, dlatego też winno być zagwarantowane przez ustawodawstwo. Rodzina jest sanktuarium wartości osobowej. Tu człowiek otrzymuje swoją podmiotowość.

Książka ta to kolejne ważne ogniwo wkładu rozwijanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego nauki o człowieku. W tytule książki jest zapis, że prawa człowieka urzeczywistniają się w XXI wieku. Jest więc w nich zawarte aktualne wskazanie poszczególnych praw człowieka. Także bowiem w XXI wieku są one gwałcone i wielu pragnie ich współczesnego człowieka pozbawić. Dlatego jeszcze bardziej trzeba się opowiedzieć za nimi.

ks. Tadeusz Reroń